

Bijlagen bij advies

Groene transformatieprocessen in de Vlaamse economie

14 september 2011

Voorstelling van de cases

Vooraf:

De in deze *bijlage* vermelde situeringen, bedenkingen en stellingnames zijn deze zoals verwoord door de vertegenwoordigers van de betrokken cases. Het betreft dus geen positionering door de SERV.

1. Op streekniveau: Streekpact Zuid-West-Vlaanderen

1.1. Het Streekpact

Het RESOC vormt een draagvlak op streekniveau wat zich weerspiegelt in zijn samenstelling: vertegenwoordigers van de werknemersorganisaties (8), van de werkgeversorganisaties (8) van de gemeenten (4) en van de provincie (4).

Binnen het RESOC wordt een strategische visie over de sociaal-economische ontwikkeling van de streek ontwikkeld en telkens voor 6 jaar vastgelegd in het zgn. Streekpact. De opmaak van dit Streekpact zorgt voor een degelijke onderbouwing van en een noodzakelijke afstemming tussen de wensen van de verschillende partners van het RESOC. Het breed maatschappelijk draagvlak voor de voorstellen bevordert een vlotte realisatie van de acties uit het Streekpact, eens het door de verschillende partijen goedgekeurd is.

Daarnaast is het RESOC ook het adviesorgaan voor sociaal-economische materies waarop de Vlaamse Regering, de Vlaamse Gemeenschap, de steden en gemeenten en het provinciebestuur een beroep kunnen doen.

Op 16 februari 2007 heeft de raad van bestuur van RESOC Zuid-West-Vlaanderen het Streekpact 2007-2012 goedgekeurd. Op 16 april 2010 heeft het RESOC op basis van een tussentijdse evaluatie het Streekpact geactualiseerd en in een addendum ondermeer een aantal nieuwe prioritaire doelstellingen naar voor geschoven.

1.2. Een regionale energiestrategie

1.2.1. De doelstellingen

De ontwikkeling van een regionale energiestrategie die ten goede komt aan alle bedrijven en inwoners van de regio, is één van de doelstellingen uit het addendum, dat uiting geeft aan het streven naar vergroening van het economische proces.

De ambities en doelstellingen van de regionale energiestrategie zijn als volgt:

- ▀ Energie wordt een belangrijk thema binnen het maatschappelijk debat door de hogere energieprijzen, de algemene inburgering van kleinschalige groene energieproductie, de impact van energie- en klimaatengagements (o.a. verminderen van CO₂ uitstoot) of de liberalisering van de energiemarkt. Energie heeft een sterke impact op de sociaaleconomische ontwikkeling van de regio (performantie, duurzaamheid, wegwerken van energiearmoede,...);
- ▀ Deze nieuwe uitdagingen vergen een gepast antwoord door de ontwikkeling van een regionale energiestrategie die ten goede komt aan alle bedrijven en inwoners van de regio. Het doel van Zuid-West-Vlaanderen is om een versnelde bijdrage te leveren aan de realisatie van de Europese 20/20/20 klimaatdoelstellingen, en ook als koploper erkend te worden.
- ▀ De regio wenst concrete, tastbare antwoorden te bieden op nieuwe uitdagingen rond decentrale en hernieuwbare energieproductie (wind, omgevingswarmte, zonne-energie,...), de verhoging van de energie-efficiëntie, en de optimalisering van energiestromen binnen de regio (bijvoorbeeld afval omzetten in energie of de recuperatie van restwarmte).
- ▀ Een regionale energieaanpak moet een meerwaarde zijn voor de sociaaleconomische ontwikkeling van de regio door rekening te houden met de ambities van het streekpact, en de integratie in aangrenzende beleidsdomeinen zoals strategische planning, afvalbeheer, patrimoniumbeheer, woonbeleid, ruimtelijke ordening, mobiliteit, welzijn, lokaal sociaal beleid, de lokale diensteneconomie, publiekswerking en communicatie.
- ▀ Een toekomstgericht regionaal energiebeleid ambieert (a) het verminderen van het energieverbruik, (b) meer groene energie en (c) een efficiënter gebruik van fossiele brandstoffen: dit zijn de principes van de trias energetica.
- ▀ In de regio worden de bestaande acties, initiatieven, kennis en ervaringen op het vlak van (hernieuwbare) energie bij overheden, onderzoek- en onderwijsinstellingen, middenveld, bedrijfsleven en de energie-intercommunales geïnventariseerd, gevalideerd en gestimuleerd. Deze zullen immers mee het regionale energiebeleid ontplooiën.

▀

1.2.2. De acties

ACTIE 1: opmaak regionale energiestrategie

- ▀ Een regionale energiestrategie omvat o.m. het formuleren van een gedragen regionale visie op het vlak van energie met inbegrip van het rationeel energiegebruik en het afbakenen van de concrete prioriteiten die hierbinnen passen.

- Op basis van deze prioriteiten kunnen de verschillende initiatieven worden gestroomlijnd.
- Binnen de strategie prioritaire, nieuwe acties afbakenen en initiëren binnen de regio.

ACTIE 2: streekgerichte aanpak van hernieuwbare energiebronnen

Ontwikkeling van een éénduidige en breed gedragen streekvisie voor de inplanting van windturbines, publieke verlichting, zonne-energie,...

ACTIE 3: verduurzamen van het openbaar patrimonium

- Stimuleren van de openbare besturen om:
 - een regiefunctie op te nemen in het kader van de energiestrategie;
 - een voorbeeldfunctie uit te oefenen inzake energie-efficiëntie en hernieuwbare energie.
- Opbouw en inzet van kennis rond duurzame bouwtechnieken bij projecten van lokale besturen.

ACTIE 4: communicatie- en sensibiliseringsinitiatieven naar burgers, scholen, verenigingen,...

In het kader van de communicatie en sensibilisatie worden volgende initiatieven op touw gezet:

- eco-service: uitbouw van een educatief centrum mbt energiebesparing en hernieuwbare energie;
- klimaatkatern: een extra klimaatkatern wordt opgenomen in de afvalkrant;
- energiemobiel: realisatie van een gebruiksvriendelijke mobiele stand.

ACTIE 5: eco-scan bij bedrijven en gemeentebesturen

Een geïntegreerde eco-scan wil de bedrijven en gemeentebesturen aanzetten tot het nemen van kostenbesparende maatregelen op het vlak van afval en energie, die een winst betekenen zowel voor het milieu als op bedrijfseconomisch vlak (o.m. lagere energiefactuur,...).

1.2.3. Assen

Twee duidelijke assen tekenen zich af in de energiestrategie: enerzijds een streekgerichte aanpak van hernieuwbare energiebronnen, anderzijds een regionale visie op rationeel energiegebruik (REG).

1.2.3.1. Hernieuwbare energiebronnen

De intercommunale Leiedal – mede ondersteund door het RESOC - heeft pionierswerk verricht op het vlak van het uitwerken van een (streek)visie voor de inplanting van grote windturbines, waarbij in het bijzonder de uitdagingen voor de ruimtelijke ordening worden betrokken. De visie opteert ervoor – mede op basis van een afgewogen keuze vanuit ruimtelijke ordening - om bepaalde gebieden bewust open te houden en dus niet in aanmerking te laten komen voor plaatsing van windturbines. In die zin heeft de visienota remmend gewerkt op de mogelijkheid hernieuwbare energie uit wind op te wekken. Bovendien worden in de regio geen andere vormen van hernieuwbare energie (biomassa-centrales, WKK) via RESOC aangemoedigd.

Voor het RESOC is het aangewezen dat de bevordering van alle vormen van hernieuwbare energie op een gelijkwaardige basis wordt ondersteund. De eenzijdige subsidiëring van bijvoorbeeld de plaatsing van photovoltaïsche cellen is het type voorbeeld van de tekortkoming op dit vlak.

1.2.3.2. Rationeel energiegebruik (REG)

Op basis van verkennend onderzoek door Leiedal en gesprekken met bedrijven over de problematiek van de hoge energieprijzen kwam men tot de conclusie dat naast het rendabeler maken van de investeringen in windenergie, vooral dient ingezet op het rationeel energiegebruik. Bij nieuwbouw moet dit sowieso gebeuren, maar ook bij renovatie van bedrijfsgebouwen is aandacht voor energiebesparing zeer belangrijk.

Het RESOC onderzoekt daarnaast of en hoe een regionale energieholding met participatie van burgers, lokale besturen en bedrijven, kan bijdragen tot een zuiniger en groener energiegebruik. Dit initiatief zit nog in de onderzoeksfase. Slechts bij positieve perspectieven zal een businessplan ontwikkeld worden.

Naast de specifieke actielijn regionale energiestrategie ondersteunt het RESOC ook projecten die kunnen bijdragen tot vergroening van de lokale economie (EVOLIS, duurzaam bedrijventerrein; reconversie/sanering van oude bedrijfssites, bedrijfsterrreinmanagement gekoppeld aan beter milieubeleid).

1.3. Aandachtspunten voor de overheid

1. De overheid (zowel Vlaamse Regering als Vlaamse administratie) moet de doelstellingen van het Streekpact mee ondersteunen door daar waar ze bevoegd is, **engagements** op te nemen.
2. In het algemeen moet de Vlaamse overheid een **duidelijk beleidskader opstellen in het streven naar een vergroening van de economie**. Concreet dient de overheid een werkgroep op te starten die een **afwegingskader voor inplanting van windturbines** uitwerkt. Gelijktijdig moet een werkgroep ad hoc worden opgestart om te onderzoeken welke maatregelen kunnen genomen worden om **de hoge energieprijzen in Vlaanderen te verminderen**, met bijzondere aandacht voor REG.
3. Bij **de ondersteuning** van technieken gericht op zuiniger energiegebruik en/of aanwenden van hernieuwbare energie mag de nadruk **niet uitsluitend liggen op bepaalde technologieën** (bv. nu wel subsidies voor zonnepanelen).

2. Op sectorniveau: bouwsector (Vlaamse Confederatie Bouw) en duurzaam bouwen en wonen

2.1. Vlaamse Confederatie Bouw

2.1.1. Rol Bouwsector

De bouwsector speelt een belangrijke rol in de vergroening van de economie in de zin dat de sector de rol vervult van integrator – concreet in één gebouw - van verschillende innovatieve producten en technieken gericht op efficiënt energie-en materialengebruik. Hierdoor neemt de wisselwerking tussen bouw en industrie gevoelig toe, alsook de indirecte werkgelegenheid die de bouwsector induceert.

2.1.2. Aandachtspunten voor de overheid

1. Het grote knelpunt om deze integratie van diverse technieken concreet mogelijk te maken is het gebrek aan aangepast geschoold personeel. Hier ligt zeer duidelijk ook een rol voor de overheid. Er is nood aan een **gecoördineerd opleidingsbeleid rond duurzame economie**. Opleiding en bijscholing moeten alle niveaus bereiken: aannemers, architecten, werfleiders, calculatoren, werknemers. De nieuwe Europese normeringen maken de nood aan een efficiënt opleidingsbeleid urgent.

De groene bouwopleiding van de **VDAB** die opgestart wordt in 2011, is erop gericht competenties te verschaffen voor de installatie en onderhoud van de verschillende technieken. Om de integratie van de verschillende technieken en producten op het niveau van de werf te bewaken zijn de afgestudeerden van de richting “bachelor bouw” zeer geschikt. In alle Vlaamse provincies met uitzondering van de provincie West-Vlaanderen kan momenteel een opleiding “bachelor bouw” worden gevolgd.

Daarnaast kampt de sector ook met krapttes wat betreft instroom van “generieke” bouwvaardigheden (bv. “klassieke” bouwberoepen maar ook ingenieurs).

Kortom: de Vlaamse overheid heeft samen met de bouwsector de verantwoordelijkheid om **de nodige competenties te ontwikkelen** die de sector moeten toelaten alle aspecten van duurzaam bouwen op de werf te realiseren.

2. Een **doeltreffende normering** kan de vergroening van de sector in de hand werken. Essentiële elementen hierbij zijn dat de regelgeving stabiel en voorspelbaar is en zich op een haalbaar niveau situeert, gekoppeld aan een terugverdieneffect voor de burger. Een geslaagd voorbeeld op dit vlak is de geleidelijke verstrenging van de normering op het vlak van energieprestaties van gebouwen. Een tijdspad met progressieve gradering op het vlak van normering naar een eindlimiet toe, dat duidelijk en op voorhand gecommuniceerd wordt, vormt een stimulans voor bouwheren om pro-actief hierop te reageren.

Tegelijkertijd dient gewaarschuwd voor een overshoot aan niet doelgerichte reglementering. Het voorbeeld van het toepassingsgebied van de watertoets (26% van de oppervlakte in Vlaanderen) of van het voorkeurecht van AWZ (Administratie Waterwegen en Zeekanaal) (bv. in de provincie Antwerpen tot 1/3 van de oppervlakte van de provincie) maakt duidelijk dat hierdoor enorm veel administratieve last ontstaat bij transacties met bijhorende verlenging van termijnen van afhandeling.

Kortom: De Vlaamse overheid dient **rechtszekerheid** te bieden zodat de ontwikkeling van initiatieven op vlak van duurzaam bouwen en wonen in een perspectief van continuïteit kunnen worden gezet (geen stop and go beleid). Niet **doelgerichte regelgeving** dient te worden vermeden. De Vlaamse administratie moet zelf actief meedenken en meewerken aan de realisatie van innovatieve technieken in het bouwproces. Ondersteuning van de financiering vormt hierbij één aspect.

3. Het verstrekken van **vergunningen** gericht op aanwending van hernieuwbare energiebronnen verloopt in bepaalde gevallen (bvb. windturbines) nogal stroef. Ook de aflevering van bouwvergunningen voor grote projecten vertoont soms een grote graad van onzekerheid.

4. Om de milieulast van het vrachtverkeer langs de weg dat voortvloeit uit activiteiten gerelateerd met de bouwsector (1 op 3 van de vrachtwagens) te verlagen, kan de overheid **andere vervoersmodi maximaal promoten**.
5. Bij het verstrekken van (hypothecaire) leningen voor de realisatie van bouwprojecten dienen de **financiële instellingen** te worden gesensibiliseerd wat betreft de energetische prestaties van de projecten. Momenteel is het geen evidentie dat de ontlenende bank bereid is de bouwheer de extra-financiering te verschaffen die hij nodig heeft om nieuwe technieken/producten in zijn bouwproject te integreren. Daarnaast dient ook de **verzekering voor gewaarborgd wonen** van de Vlaamse overheid (bij inkomensverlies door ziekte of werkloosheid betaalt de Vlaamse overheid drie jaar lang 70% (met een maximum van 500€) van de afbetaling ten aanzien van de hypothecaire ontleners) te worden uitgebreid tot de extra-kosten die verbonden zijn met een betere energieprestatie (dan wettelijk vereist).
6. In het kader van duurzaamheid dient uitgegaan van het lange-termijn perspectief voor de gerealiseerde bouwwerken. Met andere woorden, niet alleen bij de constructie maar doorheen de hele levenscyclus van een bouwproject dient er aandacht besteed aan duurzaamheidsaspecten (energie, materiaalgebruik,..). In dit kader is het **onderhoud** (van gebouwen, wegen,..) cruciaal om gebruikte geavanceerde technieken en materialen (ventilatie, verwarming,..) optimaal operationeel te houden.

In bepaalde gevallen kan hiervoor via derden financiering (Energy Service Company-principe) hiervoor ondersteuning worden verschafte (cf. concrete plannen van FEDESCO, maar ook van EANDIS en INFRAX).

Kortom: Duurzaam bouwen en wonen is een lange termijn gegeven. Niet alleen in de constructiefase (bv. normering) maar ook nadien in de onderhoudsfase heeft de overheid een verantwoordelijkheid (zowel ten aanzien van het eigen patrimonium, als via ondersteuning/normering ten aanzien van het particulier patrimonium).

2.2. Duurzaam wonen en bouwen

2.2.1. Omvangrijk transitieproject

Rekening houdend met de veelheid aan aandachtspunten, die hieronder worden uiteengezet, is een geïntegreerde visie van de Vlaamse overheid op duurzaam bouwen en wonen vereist. Aanknopingspunten hiervoor kunnen gevonden worden in de Arena-projecten en het rapport van de Vlaamse Confederatie Bouw over vergroening.

2.2.2. Aandachtspunten voor de overheid

1. Duurzaam bouwen en wonen is een **belangrijk transitieproject**. Het gaat om investeringen met **aanzienlijke terugverdieneffecten**: minder energiegebruik, verankering van en bijkomende tewerkstelling, de ontwikkeling van nieuwe materialen, nieuwe aangepaste producten door toeleveranciers en producenten.
2. De **opleiding** van aannemers, architecten en werknemers is cruciaal. De Europese Commissie heeft een nieuwe EPB-norm opgelegd die tegen 2020 moet bereikt worden. Vlaanderen bevindt zich op het vlak van de EPB-normering thans op het niveau van de achterblijvers. Wil men de concurrentie met het buitenland succesvol kunnen aangaan, dan is een steeds verder gaande upgrading van de Vlaamse norm een must en een aangepaste opleiding van aannemers en architecten (zijn te esthetisch bezig) noodzakelijk. 'Groene' architecten moeten zich nu vaak zelf bijscholen na hun dagdagelijkse werkzaamheden.
3. De strengere normering zal de Belgische bouwsector, die hoofdzakelijk bestaat uit lokale spelers, dwingen zichzelf te organiseren teneinde de achterstand in te halen. Het beleid moet dit aanpassingsproces stimuleren, in de eerste plaats via **opleiding**. De groene bouwopleiding van de **VDAB** die opgestart wordt in 2011, is hiervoor een eerste motor. Een tweede motor vormt **COMPETENT** dat groene functieprofielen moet voorzien voor de hele bouwsector. Het gaat niet noodzakelijk om nieuwe jobs, wel om aanpassingen van bestaande jobs aan nieuwe vereisten. De overheid kan op lokaal vlak ook voor de nodige bijstand, advies en informatie instaan om ervoor te zorgen dat renovatieprojecten op een 'groene' manier gebeuren.
4. Aan vergroening is een belangrijk **sociaal aspect** verbonden. De aandacht mag niet enkel gefocust zijn op de bestaande jobs, ook bepaalde doelgroepen moeten in het transformatieproces opgevangen worden (werknemers in traditionele sectoren die hun job verliezen, oudere werknemers, werklozen,...).
5. Renovatie is in Vlaanderen een veel belangrijker markt dan nieuwbouw. Uit nieuwbouwprojecten kunnen echter ervaringen opgedaan worden, die nadien in de renovatiesector kunnen worden toegepast. Het is van belang strategieën uit te werken om **leerprocessen** te versterken en te stimuleren.
6. De uitbouw van **provinciale kenniscentra** kan voor de nodige ondersteuning zorgen van duurzaam bouwen en wonen in alle provincies.
7. Het op komst zijnde **duurzaam materialendecreet**, dat het gebruik van materialen zal reglementeren, kan heel wat mogelijkheden bieden om de sector te vergroenen.
8. Momenteel wordt het gebruik van hernieuwbare energiebronnen sterk gestimuleerd en ondersteund door de Vlaamse overheid. Dit geldt minder voor vormen van **energiebesparing**. Nochtans kunnen hier tegen lagere kost snellere winsten worden geboekt (zie SERV-advies). Europa legt trouwens op het vlak van energiebesparing een streng tijdsplan op, precies omdat de terugverdientijd veel

korter is: tegen 2035 moet de helft van de energie bespaard kunnen worden, terwijl 'slechts' tegen 2050 de helft van de energie via hernieuwbare bronnen moet opgewekt worden.

9. De **sociale woningbouw** is ook een terrein waar het concept van 'duurzaam bouwen en wonen' meer ingang moet vinden. Zo moet de door de Vlaamse overheid beoogde versnelling van de sociale nieuwbouw voldoende aandacht besteden aan lage energiewoningen. Ook bij de renovatie van sociale woningen moet energiebesparing een aandachtspunt zijn.
10. Ook **regelgevende normering** kan de vergroening van de sector in de hand werken. Een voorbeeld hiervan is de verhuursector. Woningen of appartementen kunnen enkel te huur worden aangeboden, indien zij aan strenge normering voldoen. Een ander voorbeeld is de normering op het vlak van isolatie. Een tijdspad met progressieve gradering op het vlak van normering naar een eindlimiet toe, dat duidelijk en op voorhand gecommuniceerd wordt, laat toe dat bouwprojecten planmatig aangepast worden en stimuleert innovatie bij de producenten.
11. Het op te richten **Vlaams Energiebedrijf** kan energiebesparingen aanmoedigen en ondersteunen op basis van het ESCO-principe.
12. **Ruimtelijke ordening** biedt ook mogelijkheden om de vergroening te ondersteunen. Een screening van de regelgeving moet aangeven in welke domeinen dit kan gebeuren (bv. gevelisolatie is enkel verplicht voor achtergevels en niet voor voorgevels, aandacht voor vergroening bij de stadskernvernieuwing, de oriëntatie van woningen op het zuiden in nieuwe verkavelingen).
13. **Aandacht voor gezondheidsaspecten** kan ook een stimulans zijn voor groene bouwprojecten en een motor voor innovatie (aangepaste producten en werkmethodes). Gezonde kantooromgevingen bijvoorbeeld houden werknemers gezond, productief en gemotiveerd. Gezonde werknemers hebben bovendien een positieve weerslag op de SZ. Om fijnstof partikels te vermijden kunnen aangepaste producten worden ontwikkeld (bv. een substituut voor een zaagmachine ontwikkelen).

3. Op bedrijfsniveau

3.1. Stora Enso

3.1.1. Voorstelling

Stora Enso Langerbrugge is een papierproducent in de Gentse haven. Jaarlijks vervaardigt het bedrijf 550.000 ton kranten- en uncoated magazinepapier op basis van 100 % gerecycleerd papier en focust op de verkoop van lokale markten. Stora streeft

daarom naar een lokale verwerking van opgehaald oud papier en het beschermen van afval als brandstoffenmix.

Naast de continue aandacht voor productverbeteringen focust Stora tevens op de recycling en ontwikkeling van hernieuwbare energie. In 2000 vond een belangrijke herstructurering (500 miljoen €) plaats: de oude fabriek werd gereviseerd en op de nieuwe site (met waterzuiveringsstation) werd tevens een nieuwe fabriek opgericht. De energieproductie op het fabrieksterrein is gebaseerd op de verbranding van biomassa. Zo werd in 2010 een nieuwe ecologische energiecentrale geopend die zowel stoom als groene elektriciteit produceert. Daarmee is een investering van 140 miljoen € gemoeid. De oudste centrale levert een vermogen van 10 MW op, de nieuwe een vermogen van 30 MW, samen goed voor een productie van 380 Gigawatt uur voldoende voor de helft aan de elektriciteitsbehoefte.

De nieuwe centrale werkt met afvalhout uit containerparken en met afval uit de industrie. De centrale werkt met een hoog rendement omdat alle eigenschappen van stoom worden gebruikt. De warmte van de stoom die opgewekt wordt door verbranding, wordt gebruikt voor het maken van papier. Van de stoom die niet nodig is, wordt elektriciteit gemaakt.

Concreet ziet de cyclus er als volgt uit: oud papier wordt opgehaald, gesorteerd en ontinkt. Bij Stora Enso Langerbrugge doen de recycleerbare vezels dienst als grondstof voor de papierproductie en gebruiken ze het slib van de waterzuivering en de ontinkting, na toevoeging van afvalhout, als brandstof voor de energiecentrale. Hiermee kan het bedrijf aan de elektriciteits- en stoombehoefte in de fabriek voldoen. Het afgewerkt product wordt verkocht aan uitgeverijen en drukkers van kranten en tijdschriften. Gelezen printmedia komen nadien bij het oud papier terecht en bereiken na ophaling opnieuw Stora Enso Langerbrugge. De papiercyclus fungeert er als een gesloten ecologisch systeem.

De evolutie van de investeringen werd niet gevolgd door een evenredige toename van het aantal werknemers. Wel streeft men een constante bezetting na. Stora stelt 450 werknemers te werk: 280 arbeiders, 120 bedienden, 30 mensen in de verkoopskantoren en 20 mensen in de logistiek.

3.1.2. Beschrijving transformatieproces Stora Enso

1. Vergroening is en blijft bij Stora een bewust strategie. De Scandinavische papiersector werd hard getroffen en is aan grondige veranderingen onderhevig: hoge belastingen op energie en versnipperd boseigenaarschap. Daardoor is de productie meer naar het zuiden verschoven. Stora Enso heeft daarbij een aantal troeven in handen: de klanten liggen in een straal rond de nieuwe site (vraag) en er is heel veel oud papier voorhanden (aanbod).

Waarom zijn de hernieuwbare energiecentrales er gekomen?

De papiersector is zeer energie-intensief. Het is daarom van cruciaal belang om energieoptimalisaties na te streven. Procesmatig heeft men kennis opgedaan in het ontwikkelen en het gebruik van hernieuwbare energie via warmtekrachtkoppeling en groene stroom. Een case studie uit 2006 heeft mee aan de basis gelegen van deze bewuste strategie: de sterke afhankelijkheid aan fossiele brandstoffen gelinkt aan de sterke stijging van de prijs van fossiele brandstoffen en de dalende prijzen voor papierverkoop, noopte de onderneming tot een ommekeer naar hernieuwbare energie binnen de toen geldende regelgeving. Er werd in 2007 beslist tot de bouw van een multifunctionele centrale die sinds juni 2010 operationeel is.

2. Innovatie en kennis

Stora Enso heeft heel wat kennis in huis en stelt tal van ingenieurs te werk (verankeren van kennis). Er wordt ook beroep gedaan op kennis die binnen de papierfederatie aanwezig is. Stora Enso werkt ook samen met strategische leveranciers.

Het de-inking proces werd internationaal ontwikkeld. Stora Enso blijft innovatief en trekt ingenieurs aan uit verschillende nog jonge opleidingen om ideeën te ontwikkelen.

Bij de onderhoudsmensen stelt zich een probleem wegens de hoge pensioneringsgraad (30 % gaat op pensioen). Men tracht dit op te vangen door samenwerkingsprojecten met technische scholen op te zetten (werfreserve opbouwen). De aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt is voor Stora Enso een thema.

3. Financiering

Stora is een beursgenoteerd bedrijf dat daar middelen kan ophalen.

3.1.3. Aandachtspunten voor de overheid

1. ESF-financiering

Stora Enso voldoet aan de criteria om voor steun in aanmerking te komen maar de **administratieve rompslomp** die ermee gepaard gaat, is problematisch. Stora is nog één van de weinige industriële ondernemingen die in het systeem zitten.

2. Steuninstrumentarium

Stora Enso heeft een kapitaalsubsidie ontvangen van de Vlaamse overheid en is lovend over de transparantie en de efficiëntie van het systeem.

Daartegenover staat dat een onderneming een subsidioloog in huis zou moeten halen om meer beroep te kunnen doen op overheidsondersteuning. Het **steun-**

instrumentarium is zeer complex en een onderneming ziet vaak door de bomen het bos niet meer.

3. Stabiliteit regelgevend kader

Stora Enso heeft geen al te beste ervaringen met het beleid van de Vlaamse overheid ten overstaan van hernieuwbare energie.

In 2007 werd beslist tot de bouw van een nieuwe energiecentrale die in juni 2010 operationeel zou worden. Het toen geldende steunkader van de Vlaamse overheid voor groene stroom en warmtekrachtkoppeling is van doorslaggevende aard geweest voor de bouw van de multifunctionele centrale (anders zou het gas geweest zijn). Stora Enso ging daarbij uit van een lange termijnstrategie onder meer gebaseerd op de marktprijscertificaten.

In april 2009 komt er echter een ontwerp van decreet tot wijziging van het energiedecreet waarbij de administratieve geldboetes voor groene stroomcertificaten versneld worden afgebouwd van 125 € naar 100 € in 2015 met alle gevolgen van dien voor de marktprijs. De voorgestelde daling van de administratieve geldboeteprijzen van groene stroomcertificaten heeft immers een onmiddellijke negatieve financiële impact op bestaande groene energiecentrales die in Vlaanderen werden opgericht. De daling van de boeteprijzen, en daarmee parallel de daling van de marktprijzen, heeft over de periode 2011, 2012 en 2013 dan ook een negatieve impact op de omzet. Deze wijziging in de regeling betekent m.a.w. een serieuze streep door de oorspronkelijke lange termijnstrategie en de bijhorende investeringsplannen van Stora Enso.

Daarnaast is er de vaststelling dat er geen gelijkschakeling is van de minimumvergoeding voor warmtekrachtinstallaties die op het distributienet dan wel op het transmissienet zijn aangesloten.

Terwijl Stora Enso op de plechtige opening van de energiecentrale nog wordt geloofd omwille van de lokale energievoorziening op basis van groene energie, komt er in september 2010 een tweede amendement op het energiedecreet omwille van de oversubsidiëring van de zonnepanelen, waardoor hernieuwbare energie duurder wordt. De verschillende vormen van hernieuwbare energie krijgen een verschillende minimumsteun.

Stora Enso stelt zich de vraag of men retroactief een gedane investering zomaar kan penaliseren. Regels kunnen naar de toekomst toe veranderd worden maar niet ten aanzien van een bestaand kader op basis waarvan investeringsbeslissingen genomen werden.

Door **frequente aanpassingen in het beleid** met een negatieve financiële impact op bestaande installaties worden toekomstige investeringen in groene energie initiatieven ondermijnd. Dit leidt tot een grote terughoudendheid van Vlaamse en internationale investeerders, banken en moedermaatschappijen om

in de toekomst mee te stappen in investeringen in hernieuwbare energie. Immers het fundament van dergelijke projecten, het groene stroom systeem, blijkt onbetrouwbaar en biedt een **onvoldoende rechtszeker kader**, waardoor de leefbaarheid van reeds operationele projecten in het gedrang kan komen.

Stora Enso heeft bij de bevoegde minister gepleit voor een minimumsteun tot 2015 voor groene stroomcertificaten van 105 €. De minimumsteun van 105 € is de minimumbasis die ervoor zorgt dat de negatieve effecten van de wijziging van de hoogte van administratieve geldboetes voor bestaande biomassa installaties tot een aanvaardbaar en redelijk niveau gereduceerd worden.

3.2. GEBO

3.2.1. Voorstelling

GEBO is een familiebedrijf in Dessel dat in 1949 werd opgericht. Het is gespecialiseerd in grondboringen voor grondwaterwinningen en energietoepassingen, meer specifiek koude-warmteopslag. Bij de opstart van het bedrijf vormden boringen en installaties voor wateronttrekkingen de hoofdbezigheid. Dit wordt gedaan voor klanten die activiteiten uitvoeren waarbij een grote hoeveelheid water nodig is, zoals boeren en bedrijven.

Sinds het begin van de jaren negentig is GEBO erg actief in Nederland, aanvankelijk vooral in de grondwaterwinning. Door een wetswijziging in 2002 in de Nederlandse provincie Noord-Brabant, een belangrijk afzetgebied van het bedrijf, zijn diepe boringen tot op 300 meter diepte voor wateronttrekking niet meer toegelaten. Daardoor is GEBO op zoek gegaan naar nieuwe mogelijkheden. Deze werden gevonden in enerzijds wateronttrekking via minder diepe boringen en anderzijds boringen voor energietoepassingen die via koude-warmteopslag energieoverschotten in de bodem opslaan. Voor deze energietoepassingen voert GEBO enkel de boringen en de koppelingen naar binnen toe uit. Voor de eigenlijke energietoepassing werkt GEBO samen met andere bedrijven. De nodige kennis en materiaal voor de boringen verschillen weinig voor beide toepassingen.

GEBO werkt met een ander boringsprincipe dan de meeste andere bedrijven uit de sector: spoelboringen in tegenstelling tot zuigboringen, een techniek die vooral in Nederland wordt toegepast.

GEBO werkt voor bedrijven in de industrie (spoel- en proceswater, bodemenergie voor koeling-verwarming, milieuboringen,...), de land- en tuinbouw (bevloeiing, drinkwater dieren, verwarming/koeling,...), de woningbouw, ziekenhuizen, studie bureaus, installateurs, particulieren.

Momenteel situeren de projecten die GEBO uitvoert zich voor 65 % in Nederland en 35 % in België.

GEBO is in 10 jaar sterk gegroeid van 25 werknemers in 2000 naar 41 werknemers vandaag.

Het bedrijf heeft steeds veel aandacht geschonken aan technologische innovatie, onder meer om de eigen positie op de markt te vrijwaren. Door de groei van de onderneming werd bovendien in sterke mate aandacht besteed aan sociale innovaties om zowel de productiviteit en de kwaliteit van de processen en de producten te verbeteren als om de betrokkenheid van de werknemers te verhogen en te investeren in leermogelijkheden en talentontwikkeling van de medewerkers.

3.2.2. Beschrijving transformatieproces GEBO

1. Het transformatieproces bij GEBO werd ingegeven zowel door marktomstandigheden als vanuit een bewuste strategie.

Aanvankelijk gespecialiseerd in waterboringen tot 300 meter diepte, werd de afzetmarkt van GEBO drastisch beïnvloed door een Provinciale Milieuverordening van het Nederlandse Noord-Brabant in 2002 die tot doel had de afdekkende, beschermende klei- en leemlagen van grondwater te vrijwaren van bodemperforaties. Gelet op dit wetgevend initiatief en het potentiële domino-effect naar andere provincies, werd noodgedwongen overgegaan naar minder diepe boringen voor grondwaterwinning.

Tegelijkertijd heeft GEBO bewust geopteerd voor een strategische transformatie gericht op boringen voor energietoepassingen via koude-warmteopslag. De wetenschap dat de opwarming van de aarde, de productie van broeikasgassen en de uitputting van fossiele brandstoffen belangrijke uitdagingen vormen voor de samenleving, draagt ertoe bij dat GEBO zich sinds de jaren negentig intensief toelegt op het ontwikkelen van toepassingen op basis van duurzame en hernieuwbare energie.

2. Innovatie

De activiteiten van GEBO situeren zich binnen een nichemarkt. Om de eigen sterke positie binnen de markt te behouden of nog te vergroten, staat kwaliteit op de eerste plaats en is technologische innovatie een noodzaak.

Grote troef vormt daarbij de eigen jarenlange ervaring en opgedane kennis en vaardigheden van zowel de zaakvoerders en het personeel. GEBO kent nauwelijks een verloop van personeel zodat de kennis inhouse kan worden verankerd en vernieuwd. De werknemers worden ook actief bij het reilen en zeilen van de ondernemingsactiviteiten betrokken, hetgeen een toegevoegde waarde biedt op het vlak van creativiteit en innovativiteit (zie verder competentie- en arbeidsmarktbeleid).

Er wordt echter ook met leveranciers, studie bureaus en kenniscentra (bv. Terra Energy, een spin-off van VITO) samengewerkt om innovaties in het boringsmateriaal en –techniek te bevorderen. Daarnaast doet GEBO beroep op haar uitgebreid netwerk aan contacten (bv. KUL, VCB, Databank Ondergrond Vlaanderen, medewerking aan schoolprojecten en coachingprojecten, deelname aan seminars en studiedagen,...) om op de hoogte te blijven van innovatieve ontwikkelingen en tot wisselwerking van ervaring en kennis te komen.

Door haar specialisatie in spoelboren is GEBO erin geslaagd zich ook in Nederland op te werken tot een belangrijke speler op de markt van energietoepassingen.

GEBO wijst erop dat voor de ondersteuning van innovatieve bedrijfsprojecten veelal geen beroep wordt gedaan op IWT-steun, alhoewel die zich ertoe zouden lenen. Ondernemingen moeten echter snel op de bal kunnen spelen om de concurrentie voor te blijven en procedures voor overheidssteun laten dat niet toe. Ondersteuning na het succesvol ontwerpen en toepassen van innovatieve procédés moet volgens GEBO overwogen worden.

3. Investerings

De benodigde investeringen werden gefinancierd door eigen middelen. GEBO heeft geen beroep gedaan op privé of publiek risicokapitaal. Evenmin wordt beroep gedaan op investeringssteun (subsidies) van de Vlaamse overheid. Wel wijst men klanten erop dat voor bepaalde groene investeringen Vlaamse overheidssteun mogelijk is.

GEBO maakt gebruik van fiscale gunstmaatregelen, zoals de notionele intrestaftrek.

4. Competentie- en arbeidsmarktbeleid

GEBO werkt binnen een nichesector waarin innovatie zeer belangrijk is. Dat gegeven vertaalt zich in een noodzaak tot permanente scholing en opleiding van het personeel. Het bedrijf vraagt dat elke medewerker minstens 2 dagen opleiding volgt. GEBO staat ook heel open voor andere vormen van kennisvergaring (bv. studiedagen, buitenlandse contacten).

Bij GEBO is vooral de praktijkervaring doorslaggevend voor de vorming van de werknemers. Doordat er weinig personeelsverloop is, kan de vereiste basiskennis door ervaren boormeesters overgedragen worden op nieuwe medewerkers en verder aangevuld worden met eigen ervaringen in het veld.

Doelgericht wordt ook kennis in huis gehaald vanuit de arbeidsmarkt (bv. ingenieurs).

5. Ruimtelijk beleid

GEBO is een zonevreemde onderneming die qua beschikbare bedrijfsoppervlakte aan haar plafond zit. GEBO staat thans voor een dilemma: ofwel de huidige bedrijfssite handhaven en niet meer groeien, ofwel een herziening van de ruimtelijke omstandigheden overwegen. Dit laatste impliceert dat er gehoopt wordt op een herziening van het BPA of dat er beslist tot een (gedeeltelijke) herlocalisatie.

6. Aandacht voor energiezuinigheid

GEBO koelt en warmt haar bedrijvencomplex met warmtepompen. Bovendien wordt voortdurend gezocht naar energetische verbeteringen van het materiaal (zuinigheid, lawaai, veiligheid).

3.2.3. Aandachtspunten voor de overheid

1. Een **gelijkwaardige ondersteuning van hernieuwbare energietechnieken**. Bovendien krijgen traditionele nutsvoorzieningen te zeer voorrang (bv. bij verkavelingen).
2. **De overheid moet zelf voldoende markt- en technologische kennis opdoen** zodat zij strategisch kan meedenken met het bedrijfsleven en accuraat kan inspelen op hun noden. De Belgische/Vlaamse overheid is veel minder bekend met energietoepassingen als koude-warmteopslag en stimuleert om deze reden deze toepassingen veel minder.
3. De overheid moet bij het uittekenen van een transformatiebeleid (vergroening van de economie) **beroep doen op kennisinstellingen**.
4. **De overheid is te sterk verkokerd** wat een geïntegreerde benadering van de klimaatproblematiek in de weg staat.
5. **Door normering kan de overheid een markt creëren en eigen ondernemingen een voorsprong laten nemen**. Dit is te merken in Nederland waar de Nederlandse overheid veel strengere eisen stelt qua energieprestatie van woningen dan de Belgische/Vlaamse overheid. Daardoor is er een vraag naar hoogstaande groene technologieën en wordt er een markt gecreëerd voor eigen ondernemingen. Het is voor buitenlandse ondernemingen geen sinecure om in die marktsectoren voet aan de grond te krijgen. GEBO is hierin toch geslaagd dankzij haar specifieke hoogwaardige technologie.
6. Subsidieprocedures laten niet toe kort op de innovatieve bal te spelen. Daarom moet **ex-post steunverlening mogelijk zijn. Fiscale gunstmaatregelen genieten de voorkeur**.

3.3. REMO

3.3.1. Voorstelling

REMO is een familiebedrijf dat drie bedrijven (nv Van Remoortel Aardappelverwerking, Remofrit, Remofresh) omvat met in totaal 80 werknemers en 18 mln euro omzet.

- ▀ Aardappelschilbedrijf (nv Van Remoortel) is een verwerkingsbedrijf, volledig geautomatiseerd met 20-30 werknemers
- ▀ Remofrit produceert gesneden verse frieten zonder bewaarmiddel voor frituren en retail
- ▀ Remofresh produceert geschilde en voorgekookte aardappelen, aardappelschijfjes voor grootkeuken en retail.
- ▀ 1 vestiging in Nederland en 1 in Frankrijk voor distributie.

Het bedrijf heeft sterk geïnvesteerd in milieu, hernieuwbare energie en voedselveiligheid. Het was begin jaren 2000 het eerste bedrijf dat aan biogaswinning deed op basis van aardappelschillen. De dioxine-crisis (1999), die mede tot gevolg had dat de aardappelschillen niet meer terecht konden in veevoederbedrijven, was de rechtstreekse aanleiding.

3.3.2. Beschrijving transformatieproces REMO

1. Innovatie: voortdurend innoveren is het allerbelangrijkste.
 - ▀ 89': gestart met Van Remoortel – eerste producent van vers gesneden frieten zonder bewaarmiddel. Dat was een gloednieuw product dat meteen succes kende.
 - ▀ '92: uitbreiding van Van Remoortel – Investering in de nieuwste machines in functie van voedselkwaliteit en milieuveiligheid
 - ▀ '96: geschilde kookaardappelen - Investering in nieuwe kwalitatief hoogstaande machine om kleinere en rondere types van aardappelen te schillen.
 - ▀ 2000: Het bedrijf verhuist naar het bedrijventerrein Aven Ackers. Voor het nieuwe gebouw wordt sterk geïnvesteerd in hernieuwbare energie.
 - ▀ 2006: oprichting Remo-fresh om voorgekookte en gegaarde aardappelen zonder bewaarmiddel te leveren (versheidsperiode: 15 dagen).
 - ▀ 2009: gepasteuriseerde aardappel, nieuw product met langere bewaartijd (3 maanden). Met dit product kan de markt uitgebreid worden naar andere Europese landen.
2. Goede band met het personeel, gemotiveerd personeel is heel belangrijk. Eigen personeelsopleidingen binnen het bedrijf.

3. Sterk geïnvesteerd in mobiliteit (distributie verse producten vergt snelheid). Een distributieplatform opgericht in Nederland, Frankrijk en Wallonië.
4. Niet enkel distributie op Belgische markt, maar ook in de buurlanden: Frankrijk, Engeland, Nederland.

3.3.3. Aandachtspunten voor de overheid

1. De overheid moet openstaan voor vergroening van het bedrijf (bv. heeft Remo een hele juridische procedure moeten opstarten om te vermijden dat het bedrijf als gevolg van het vergisten van aardappelschillen niet werd ingedeeld als klasse 1 Vlareem en aanzien als afvalverwerkend bedrijf). De **overheid moet meedenken** met bedrijf om nog zuiniger met materialen en energie om te gaan.
2. De overheid moet de toepassing van bewezen **voorstrevende technologieën** op vlak van energiebesparing en gebruik van hernieuwbare ondersteunen via onder meer subsidies. De nadruk mag niet uitsluitend liggen op bepaalde technologieën op dit vlak (bv. nu wel subsidies voor zonnepanelen, niet voor verlichting (LED-verlichting) van bedrijfshallen).
3. De Vlaamse overheid moet zorgen voor een juridische level playing field door regelgeving binnen haar bevoegdheid op de voedingsbedrijven af te stemmen op Europese richtlijnen. De strengere bepalingen in Vlaanderen tasten de concurrentiekracht van de voedingsbedrijven aan ten aanzien van bvb. bedrijven die in Wallonië gevestigd zijn.

Daarnaast moet de **regelgeving** duidelijk zijn (en dus niet interpreteerbaar), stabiel en redelijk (bv begrip "landbouw gerelateerde producten": deze kunnen niet in de mestverwerking terecht indien leverancier geen landbouwer is, zoals in geval van Remo).

4. De samenwerking met **IWT** zou kunnen verbeteren door hulp bij indienen van een dossier. Op cruciale momenten is snelheid in het bekomen van resultaten zodanig doorslaggevend dat IWT-steunprocedure wegens te omslachtig ter zijde gelaten wordt.
5. Verkrijgen van **vergunningen** is vlot verlopen (bedrijf is gelokaliseerd op KMO-zone). Het verkrijgen van een vergunning voor twee windmolens op het bedrijventerrein stelt wel probleem (vogelrichtlijn).
6. De noodzaak aan een aangepast algemeen **flankerend beleid** wordt onderstreept.

3.4. Interwest BW

3.4.1. Voorstelling

De beschutte werkplaats bestaat reeds meer dan 40 jaar en heeft momenteel twee onderscheiden afdelingen, een voedingsafdeling (food) en een houtafdeling (wood).

Food

De foodafdeling is verspreid over 2 sites: Veurne en Diksmuide. Samen bieden ze een totaal verpakkingsconcept aan, van doseren tot cellofaneren.

In Diksmuide gebeurt het doseren of verpakken via een verticale productiefLOW (100 werknemers). Bulkproducten - of granulaten - worden hier industrieel verpakt in zakken, etuis, doosjes, potjes ...

De site is opgesplitst in 3 afdelingen: food, non-food en individuele verpakkingscellen. Dit om elk risico op contaminaties uit te sluiten. De foodverwerking gebeurt in een geklimatiseerd atelier voor opslag en productie.

In Veurne wordt verpakt in een horizontale productiefLOW (150 werknemers). Ook hier is de site opgesplitst in 3 afdelingen: geklimatiseerd, niet-geklimatiseerd en een ruimte voor manuele verpakkingsactiviteiten.

Alle naakte of voorverpakte voedingsproducten worden via een minimale handeling verzendingsklaar gemaakt. Aanvullend kunnen de verpakte goederen in display geplaatst worden of gemixt worden in onze flexibele ruimte voor manuele opdrachten.

Wood

Interwest BW is daarnaast te Veurne actief (150 werknemers) in het houtsegment (plaatbewerking). Vertrekkende van spaanderplaten die door producenten ervan als onafzetbaar in het commerciële circuit worden beschouwd (onregelmatigheden, afwijkende diktes,..) produceert Interwest BW slaapkamermeubilair alsook onder meer dragende structuren voor toepassing in sanitaire installaties.

Missie

Bij de werking van Interwest BW staan volgende waarden voorop:

- een aangepaste, maar volwaardige en lonende tewerkstelling (tijdelijk of vast) bieden aan personen met een handicap;
- de gebruikers de mogelijkheid bieden zelfstandig te leren werken en zich daardoor waardevol te voelen in de maatschappij;

- hen toelaten zich professioneel te vervolmaken en indien mogelijk hen voor te bereiden op een doorstroming naar het reguliere arbeidscircuit.

Om dit te bereiken, biedt Interwest BW aangepaste infrastructuur en voldoende begeleidend personeel binnen een industriële omgeving.

3.4.2. Beschrijving transformatieproces Interwest BW

1. Het groene aspect in de werking van Interwest BW komt deels tot uiting in de aard van de productie, deels in de organisatie van de productie.

Interwest BW verwerkt in zijn wood-afdeling de niet-commercialiseerbare fractie van de spaanderplatenindustrie tot diverse vormen van slaapkamermeubilair. Het restafval wordt verwerkt tot samengestelde balken dienstig bij ondermeer de productie van paletten. Wat dan nog rest aan houtafval wordt verbrand in een eigen verbrandingsoven met recuperatie van warmte, dienstig voor de verwarming van de bedrijfshallen. In periodes buiten stookseizoen wordt de resterende afval verkocht aan onder meer bio-centrales, of opgespaard voor eigen gebruik tijdens de wintermaanden. Met andere woorden, de afvalstroom wordt volledig opgevangen in recyclage en nuttige aanwending van restwarmte.

In zijn food-afdeling heeft Interwest BW ernstige inspanningen gedaan om energiezuiniger te werken. Na een energie-audit heeft Interwest BW beslist een koelsysteem toe te passen waarbij via een extractor frisse buitenlucht in de bedrijfshallen wordt geblazen. Deze relatief eenvoudige werkwijze werd verkozen boven het plaatsen van zonnepanelen om met de productie hiervan airco's te laten draaien. Het principe hierachter is energie-efficiëntie. Voor de studie en installatie heeft Interwest BW beroep gedaan op subsidiëring binnen het CO2-programma. Het productieproces werd volledig op energie-efficiëntie gescreend en waar nodig aangepast (bvb. automatisch sluitende poorten).

2. Innovatie en competenties

Interwest BW heeft positieve ervaring met de werking van het Provinciaal Innovatiecentrum Kortrijk. Het PIC heeft Interwest BW met een totaal pakket aan advies bijgestaan bij de verbetering van de energie-efficiëntie (ook met vergemakkelijken van samenwerkingsverbanden met Universiteit Gent).

Interwest BW beklemtoont het belang om creativiteit binnen het bedrijfsleven actief te ondersteunen. De overheid moet actiever deelnemen aan innovatieve, experimentele initiatieven van ondernemingen. De overheid neemt al te vaak een dirigistische, bureaucratische houding aan en is vaak niet overtuigd van de meerwaarde van dergelijke experimenten.

3. Sociale functie

Binnen een economische bedrijfsvoering stelt Interwest BW een belangrijk aantal personen met een handicap tewerk (tweede grootste werkgever van Veurne). Dit gegeven dient mee in overweging genomen bij het overheidsbeleid. Concreet kunnen de huidige sterk stijgende prijzen van de door Interwest BW gebruikte grondstof (spaanderplaat) wegens toenemende vraag naar houtafval in bio-centrales, leiden tot afname van werkgelegenheid binnen Interwest BW. Een aangepaste subsidiëring kan worden uitgewerkt om te vermijden dat een deel van huidige werknemers in werkloosheid dienen te worden geplaatst (met de eraan verbonden kost voor de overheid).

4. Investeringsen

De benodigde investeringen werden gefinancierd door eigen middelen. Er werd geen beroep gedaan op risicokapitaal.

5. Vergunningenbeleid

Interwest BW heeft geen specifieke problemen gekend bij het verkrijgen van de nodige vergunningen. De lokalisatie op een bedrijventerrein vereenvoudigt dit aspect hoe dan ook. Naast het verkrijgen van de vergunningen stelt zich echter het probleem van de duurtijd ervan. Interwest BW heeft geïnvesteerd in een verbrandingsinstallatie voor het afvalhout met energierecuperatie. Interwest BW rekent erop dat minimaal gedurende de afschrijvingstermijn van de installatie de vergunningsvoorwaarden ongewijzigd blijven. Dit is een cruciaal element in de rechtszekerheid van de bedrijfsvoering.

6. Gebruik van alternatieve energie

De overheid heeft het gebruik van hernieuwbare energiebronnen sterk gepromoot. Zonnepanelen zijn het type-voorbeeld. De promotie van technieken gericht op energie-efficiëntie verdient echter bij prioriteit ondersteuning.

3.4.3. Aandachtspunten voor de overheid

1. Een **gelijkwaardige ondersteuning van energietechnieken (hernieuwbare/efficiëntie) dat rechtszekerheid biedt en getuigt van continuïteit doorheen de tijd (geen stop and go beleid).**
2. **De overheid moet zelf actief meedenken aan en open staan voor innovatieve, experimentele projecten.** Dit komt de valorisatie van het kennispotentieel ten goede.
3. **De bekendheid en de toegankelijkheid van de steunkanalen moeten drastisch verbeterd worden (zowel expertisebronnen als subsidies).**
4. **Samenwerkingsverbanden** tussen kennisinstellingen en ondernemingen, maar ook tussen ondernemingen zelf moeten aangemoedigd worden.

3.5. Kringwinkel Meetjesland vzw

3.5.1. Voorstelling

De Kringwinkel Meetjesland vzw gestart in 1999 is momenteel actief in Aalter, Assenede, Eeklo, Kaprijke, Knesselare, Maldegem, Sint-Laureins, Waarschoot en Zomergem. De Kringwinkel werkt samen met de gemeente - en OCMW besturen binnen zijn actieradius (+/- 110.000 inwoners) alsook met het Steunpunt Opbouwwerk Meetjesland (SOM).

De SOM is een vereniging die plaatselijke samenlevingsproblemen aanpakt en zich daarbij richt op een bepaald gebied of een bepaalde bevolkingsgroep in het Meetjesland (bv. werklozen, senioren in plattelandsgebied). Voorbeelden van lopende projecten, waaraan de gemeente participeert zijn: Woonwijzer Meetjesland, Meetjeslandse leerwerkbedrijven, project (W)aardig Wonen enz.

De Kringwinkel Meetjesland vzw geniet financiële steun van het Europese 5b programma EFRO (uitdovend), van de gemeentebesturen in de actieradius en van de provincie Oost-Vlaanderen.

Waar in 1999 binnen 5 gemeenten 65.000 kg goederen werden opgehaald is dit in 2010 gestegen tot 835.000 kg binnen de 9 vermelde gemeenten. Dit komt overeen met 8,3 kg per persoon, wat behoorlijk hoog ligt voor een overwegend landelijk gebied. 35% van de goederen wordt afgeleverd in De Kringwinkel; de rest wordt opgehaald met eigen vervoer.

De omzet bedraagt in 2010 € 630.000. De personeelskosten vertegenwoordigen tussen 60 à 70 % van de omzet.

De Kringwinkel Meetjesland vzw streeft de realisatie van volgende doelstellingen na:

■ Milieu

zoveel mogelijk herbruikbare goederen uit de afvalstroom halen en de bevolking bewust maken tot milieubewustzijn en hergebruik.

■ Werkgelegenheidscreatie

creëren van werkgelegenheid voor of bieden van werkervaringsmogelijkheden aan langdurig werklozen, kansarmen, mensen in moeilijkheden.

■ Bedrijfseconomisch

bedrijfseconomische rendabiliteit is noodzakelijk om eigen werkgelegenheid te creëren en in stand te houden en de loonvorming voor de werknemers te garanderen.

■ Sociaal

bieden van koopwaar aan mensen met lage inkomens, kansarmen.

3.5.2. Beschrijving transformatieproces Kringwinkel Meetjesland

1. Het groene aspect in de werking van De Kringwinkel Meetjesland komt uitgesproken tot uiting in de aard van de activiteit, maar eveneens in de organisatie.

Van alle ingezamelde goederen wordt 68% hergebruikt (gedefinieerd als de som van verkocht in de winkel (61%) en verkocht aan handelaars). De restfractie van 32% komt deels terecht in recyclage waarvoor De Kringwinkel een vergoeding ontvangt (lopen, papier, metaal,..), deels in recyclage waarvoor De Kringwinkel zelf een bijdrage dient te betalen (hout, glas,..). De restafvalfractie (verbranding) bedraagt amper 5%.

Met andere woorden, een oorspronkelijke afvalstroom wordt voor meer dan 2/3 omgezet in hergebruik en voor een kleine 1/3 in recyclage.

Afhankelijk van de aanwezige competenties bij de doelgroepwerknemers worden ingeleverde goederen waar nodig (soms) ook hersteld binnen De Kringwinkel. Aangezien De Kringwinkel erkend is als RECUPEL-inzamelpunt kunnen alle defecte goederen waarvoor een RECUPEL-bijdrage verschuldigd is door De Kringwinkel worden aanvaard zonder dat dit aanleiding geeft tot extra-verwijderingskosten. Indien de houtfractie ook in de RECUPEL-regeling zou worden opgenomen, zou De Kringwinkel Meetjesland nog soepeler kunnen omgaan met het aanvaarden van afgedankt meubilair, wat een aanzienlijk deel van het aanbod vertegenwoordigt.

2. Innovatie en competenties

De Kringwinkel Meetjesland waardeert de externe expertise die via Eco-Power (cf. infra) werd ingebracht bij de uittekening van het energiesysteem. Dit betekent anderzijds ook dat bij probleemsituaties op dit vlak de afhankelijkheid van de consultant nagenoeg volledig is.

De doelgroepwerknemers krijgen een opleiding "on the job". Bepaalde opleidingen worden buitenhuis verstrekt (bv. taalopleiding voor art 60-werknemers) of in samenwerking het provinciaal technisch instituut (fietsatelier). De doorstroom van doelgroepwerknemers naar het normaal economisch circuit is beperkt, mede door gebrekkig vangnet bij mislukking (minimaal 5 jaar werkloosheid vereist om in aanmerking te komen voor job in SW).

De doelgroepwerknemers worden via hun job ook vertrouwd met de bestaande technieken en noodzakelijke attitudes in het kader van zuinig energiegebruik.

3. Sociale functie

De Kringwinkel Meetjesland heeft verkooppunten in Aalter, Assenede, Maldegem en Eeklo en stelt momenteel een 40-tal mensen tewerk in verschillende statuten (25 doelgroepwerknemers sociale werkplaatsen, 5 tewerkgestelden art. 60 OCMW, 8 VTE omkaderingspersoneel, 4 stafmedewerkers).

Dit gegeven dient mee in overweging genomen bij het overheidsbeleid.

De Kringwinkel Meetjesland ervaart wel fricties in het optimaliseren van het werknemersbestand. Binnen de regelgeving van de Sociale Werkplaatsen (De Kringwinkel Meetjesland is gestart als werkervaringsproject en is in 1994 SW geworden) kan slechts personeelsuitbreiding worden aangevraagd per uitbreidingsronde die gelanceerd wordt. Indien de noodzaak aan bijkomend personeel als gevolg van de groeiende activiteit van de organisatie zich aandient en er op dat ogenblik geen uitbreidingsronde geopend is, hypothekeert dit gegeven de uitbreiding van de activiteit. De Kringwinkel Meetjesland is hier reeds mee geconfronteerd geweest.

4. Investeringsen

De Kringwinkel Meetjesland was oorspronkelijk gehuisvest in oud gebouw dat gehuurd werd. De aard van het gebouw droeg noch bij tot gezonde arbeidsomstandigheden, noch tot zuinig energiebeheer.

In 2007 werd een bestaand industriegebouw aangekocht (€ 415.000) en uitgebreid en gerenoveerd (€ 1,7 mln.). Bij de aankoop kon De Kringwinkel Meetjesland rekenen op steun van EFRO, het Vlaams Gewest en de provincie Oost-Vlaanderen. Bij de verbouwingen werd bewust gekozen ecologische bouwprincipes zodanig dat de site als voorbeeld kan gelden voor eco-wijze van (ver)bouwen.

Dit uit zich in diverse vormen: bestaande site maximaal behouden, ecologisch verantwoord materialengebruik (vb. silicaatsteen, polycarbonaat-panelen,...), intelligente aanpak van isolatiewerkzaamheden (bvb. compartimentering in loods waardoor "koude" (opslagplaats) en "warme" (atelier) zone gescheiden worden). Voor de koeling van gebouw wordt langs de zuidzijde gebruik gemaakt van hopplanten die schaduw afgegeven over een hoogte van 7 meter.

Op vlak van energievoorziening en elektriciteit werd het adviesbureau Eco-Power onder de arm genomen. Op de gebouwen van De Kringwinkel Meetjesland werden voor een 30kW-piek vermogen zonnepanelen geplaatst. Oorspronkelijk was met de netbeheerder (EANDIS) overeengekomen om 70kW-piek te installeren. Bij eenzijdige, ongemotiveerde beslissing van de netbeheerder werd in de loop van het proces het toegezegde vermogen meer dan gehalveerd.

In heel het gebouw is er geen verwarmingsinstallatie. De Kringwinkel Meetjesland is afnemer via warmtewisselaars van warmte uit de WKK-installatie (die draait op koolzaadolie) van de stad Eeklo.

Voor de studie en installatie van de energievoorziening heeft De Kringwinkel Meetjesland beroep gedaan op subsidiëring (€ 100.000) binnen het CO2-

programma. Resultaat van het geheel is een volautomatisch optimaal systeem van energievoorziening.

Er werd geen beroep gedaan op risicokapitaal.

5. Vergunningenbeleid

De Kringwinkel Meetjesland heeft geen specifieke problemen gekend bij het verkrijgen van de nodige vergunningen. De lokalisatie op een bedrijventerrein vereenvoudigt dit aspect hoe dan ook.

3.5.3. Aandachtspunten voor de overheid

1. De overheid moet komen tot een **gecoördineerd beleid over beleidsdomeinen** heen. De realisatie van bvb. bepaalde milieu-doelstellingen (in casu een minimaal ophalingsgewicht/hoofd) impliceert de beschikking en subsidiëring van de nodige doelgroepwerknemers. Dit dient te worden afgestemd.
2. De **overheden moeten** actief meedenken en van in een vroeg stadium **betrokken** worden bij de voornemens en uitwerking ervan door economische initiatiefnemers (en dus niet slechts bvb. bij beoordeling van noodzakelijke vergunningen).
3. **Stabiliteit** is het kernbegrip bij doorvoeren van investeringen en het opstellen van personeelsplannen. Belangrijk aspect hierbij is de regelgeving. Deze moet duidelijk zijn (en dus niet interpreteerbaar) en stabiel. Aanpassingen aan regelgeving die met terugwerkende kracht worden ingevoerd zijn uit den boze.
4. De overheid dient pro-actief bij te dragen tot **managementondersteuning** in de SW. Op deze wijze kan de professionele aanpak in de werking met zijn belangrijke rechtstreekse positieve gevolgen voor 'vergroening' van de economie worden aangemoedigd.

3.6. Innova Manure

3.6.1. Voorstelling

Innova Manure staat voor "Innovations in Manure Processing" (innovaties in mestverwerking). Het bedrijf werd opgericht in mei 2007. Het vindt zijn oorsprong in de varkenshouderij en mestverwerking en is ontstaan omwille van de mestproblematiek. Vanuit die context heeft het bedrijf een vooruitstrevend en baanbrekend procédé ontwikkeld voor de verwerking van biologisch voorbehandelde mest, met integrale verwijdering van de aanwezige nutriënten (stikstof en fosfor). Het procédé levert voor het eerst in het landschap van de Vlaamse mestverwerking een loosbaar/herbruikbaar water op.

Het procédé om van mest na een biologische voorbehandeling water te maken werd voor het eerst op grote schaal in Ichtegem uitgetest. Het systeem is operationeel sinds 2006 en verwerkt maandelijks 250.000 tot 400.000 liter mest. De laatste stappen in dit procédé omvatten een complexe cascade van aangelegde moeraslanden, waardoor een natuurwaarde wordt gecreëerd, gekoppeld aan het oplossen van het mestprobleem.

Momenteel wordt verder onderzoek verricht naar de mogelijke opties voor hergebruik van het eindwater: spoelwater voor stallen, koelwater voor daken, drinkwater voor dieren,... Ook wordt nagegaan hoe de biodiversiteit in de aangelegde systemen evolueert.

De technologie is ontwikkeld met financiële steun van het IWT en met begeleiding van het laboratorium voor Analytische Chemie en Toegepaste Ecochemie van de UGent.

Alles begint in 2000 wanneer Ivan Tolpe, varkenshouder en pionier in de mestverwerkingssector, met het bedrijf Trevi de eerste operationele mestverwerkingsinstallatie in Vlaanderen bouwt, waarvan er thans 30 operationeel zijn in Vlaanderen.

In 2002 wordt een gelijkaardige, grotere installatie opgezet in Gistel. In de volgende jaren worden achtereenvolgens de composteringstechniek voor de droge fractie en de nazuivering van het effluent verfijnd.

In 2005 wordt de mestverwerkingsinstallatie aangedreven door hernieuwbare energie op basis van koolzaad.

In mei 2007 wordt samen met Erik Meers van de UGent de vennootschap Innova Manure opgericht. Met dit bedrijf wordt een procédé ontwikkeld om het effluent te zuiveren tot loosbaar water. Momenteel zijn er ook toepassingen voor het hergebruik van het water en wordt er onderzoek gedaan naar nieuwe toepassingen voor het water.

3.6.2. Beschrijving transformatieproces Innova Manure

1. De oprichting van Innova Manure vloeit voort uit de bekommernis om het hoofd te bieden aan de mestverwerkingsproblematiek en op die manier de toekomstperspectieven van de veeteelt in Vlaanderen te vrijwaren. De alternatieve toepassingsmogelijkheden van mest moeten het concurrentienadeel ervan wegwerken. In die zin is dan ook sprake van een bewuste strategie, gericht op de competitieve slagkracht van de sector.
2. Innovatie en competenties

De procédés van Innova Manure worden ontwikkeld in samenwerking met de Ugent. Dit samenwerkingsverband levert voordelen op:

- op innovatief vlak: de ontwikkeling en de aftoetsing van nieuwe technologieën;

- op het vlak van netwerking: universiteiten zijn goed op de hoogte van mogelijke steunkanalen. Ondernemingen zijn vaak niet op de hoogte van de steunmaatregelen.

In dit kader wordt tevens opgemerkt dat samenwerkingsverbanden tussen ondernemingen moeten gestimuleerd en in de hand gewerkt worden. Uiteraard ligt hier ook een verantwoordelijkheid voor het bedrijfsleven weggelegd.

Er werd financiële ondersteuning bekomen van het IWT. Nochtans kan de toegankelijkheid voor ondernemingen verbeterd worden. Om voor steun in aanmerking te komen moet de onderneming rechtspersoonlijkheid bezitten. Daarnaast is het voor een onderneming zeer moeilijk om bij de aanvraag van steun een gedetailleerde begrotingsstaat (onder meer van de loonkosten) op te maken. Meer algemeen is het voor een onderneming geen sinecure om een investeringsproject op de vereiste manier te onderbouwen. Het zou een bijkomende troef zijn indien het IWT op zeer korte termijn innovatieve oplossingen van ondernemingen kan ondersteunen.

De overheid moet actiever deelnemen aan innovatieve, experimentele initiatieven van ondernemingen. De overheid neemt al te vaak een dirigistische, bureaucratistische houding aan en is vaak niet overtuigd van de meerwaarde van dergelijke experimenten. Nochtans kunnen zij een belangrijke rol spelen in de valorisatie van kennispotentieel in Vlaanderen.

De brug met het onderwijs is zeer belangrijk. Het bedrijf tracht een zeer brede waaier aan competenties en kennis binnen te halen (doctorandi, stagiairs).

3. Investeringen

De benodigde investeringen werden gefinancierd door eigen middelen. Er werd geen beroep gedaan op privé of publiek risicokapitaal.

4. Vergunningenbeleid

Het vergunningenbeleid werkt averechts. Ondernemers moeten eerst bewijzen dat hun projecten geen milieuhinder zullen veroorzaken, alvorens men het project kan opstarten. Inzake de bewijslast staan de ondernemingen vaak zwak, ook omdat vaak bijkomende vragen worden gesteld. De overheid moet meer open staan voor experimentele projecten en zich niet strak vasthouden aan normeringen en vergunningen.

Normen die worden opgelegd, zijn ook niet altijd onderbouwd.

5. Gebruik van alternatieve energie

De overheid heeft het gebruik van hernieuwbare energiebronnen sterk gepromoot. Niet alle energiebronnen worden echter consequent doorheen de tijd ondersteund. Dit is bijvoorbeeld het geval met koolzaad. Indien de overheid een transformatie wil aanmoedigen, mag zij geen stop and go beleid voeren.

3.6.3. Aandachtspunten voor de overheid

1. Een **gelijkwaardige ondersteuning van hernieuwbare energietechnieken dat rechtszekerheid biedt en getuigt van continuïteit doorheen de tijd (geen stop and go beleid).**
2. **De overheid moet zelf actief meedenken over en open staan voor innovatieve, experimentele projecten.** Dit komt de valorisatie van het kennispotentieel ten goede.
3. **De overheid gaat te dirigistisch en bureaucratisch om met vergunningen en normen.** Een flexibeler houding in functie van experimentele projecten is aangewezen.
4. **De bekendheid en de toegankelijkheid van de steunkanalen moeten drastisch verbeterd worden.**
5. Subsidieprocedures laten niet toe kort op de innovatieve bal te spelen. Eventueel kan gedacht worden aan **ex-post steunverlening.**
6. **Samenwerkingsverbanden** tussen kennisinstellingen en ondernemingen, maar ook tussen ondernemingen zelf moeten aangemoedigd worden.

3.7. Herplant BVBA

3.7.1. Voorstelling

Dit familiebedrijf vond zijn oorsprong in 1967. De activiteit bestond hoofdzakelijk uit tuinaanleg en kweken van vooral coniferen. In 1985 startten de drie broers met een eigen onderneming waarbij al snel gekozen werd voor boomkwekerij.

De onderneming is gespecialiseerd in het kweken van buxus en taxus, zowel in volle grond als in potten. Door doorgedreven specialisatie kunnen bijna alle maten en vormen aangeboden worden uit eigen productie. De kwekerij beschikt over een groot assortiment buxussoorten en variëteiten (ongeveer 200 soorten).

Momenteel bedraagt de oppervlakte van de kwekerij 32 ha, waarvan het grootste gedeelte bestemd is voor de vollegrondteelt van buxus en taxus. De kwekerij is opgesplitst in verschillende productielocaties, verspreid over een 4-tal gemeentes.

De oppervlakte containerteelt bedraagt ca. 6 ha. en is opgesplitst in een vermeerderingskas voor plantgoed van 7.500 m² en buitenvelden voor buxus en taxus in pot. De beschikbare potmaten variëren van P9 tot 500 literpotten.

3.7.2. Beschrijving transformatieproces Herplant BVBA

1. Netwerking is cruciaal

Herplant besteedt zeer veel aandacht aan netwerking, wat cruciaal is geweest voor de evolutie van de onderneming. Er wordt daarbij uitgegaan van een marktspecifieke benadering.

Herplant doet onder meer op volgende wijze aan netwerking:

- De Boomtelersfederatie Noord-België liet een studie uitvoeren door het Vlaams Instituut van de Logistiek in samenwerking met het Innovatiesteunpunt en een tiental geïnteresseerd boomkwekers uit Noord-België. Men wilde een efficiënte logistiek op poten zetten teneinde kleine orders tijdig en snel bij de klant te kunnen brengen. Daaruit werd twee jaar geleden het initiatief 'de Kempenroute' geboren. Er werd een transportbedrijf uit Zundert gecontracteerd dat instaat voor de ophaling van de orders. Tot nog toe doen 15 à 20 leden mee. Het is een betaalbaar project (geen al te hoge prijzen en geen instapkosten). Het project werd in 2010 gelauwerd als meest vernieuwend logistiek project.
- SIETINET (Sierteelt Technologie en Innovatie Netwerk) dat bestaat uit een samenwerkingsverband tussen negen Vlaamse onderzoeksinstituten en een zestigtal Vlaamse sierteeltbedrijven. Dit samenwerkingsverband wordt ondersteund door het IWT. Recent ontwikkelde technologieën binnen de plantenbiotechnologie worden via deze samenwerking toegankelijk.
- Samenwerking met het Instituut voor Landbouw en Visserij-onderzoek, het Proefcentrum voor Sierteelt (PCS) en vier boomkwekerijgildes in het kader van IWT-projecten rond kruisingen en ziektes bij buxus. Herplant heeft een goed zicht op wat leeft en maakt deel uit van de buxus-werkgroep in het onderzoek. Herplant heeft een goed contact met de consument en haalt heel veel informatie binnen via haar websites (via tuinaanleggers en particulieren). Herplant heeft ook een webshop voor bepaalde soorten buxus (speciale soorten). 'Kweken en verkopen is één zaak, weten wat er met uw product gebeurt een andere'. Internet is een attractieve en flexibele manier om klanten aan te trekken. Didier Hermans heeft tevens in co-auteurschap een boek geschreven over buxussen, dat informatief bedoeld was, maar aansloeg als kunstboek. Ook op deze manier werden nieuwe klanten aange trokken.
- Vlaams Milieuplan Sierteelt (VMS) dat zich in Vlaanderen positioneert als milieu -en registratiecentrum en de sierteelt als duurzame sector sensibiliseert en ondersteunt.
- Samenwerking met architecten, het geven van lezingen, de websites zijn belangrijk met het oog op marktpenetratie. Veel nieuwe toepassingen zijn immers niet gekend.

2. Competenties

De bedrijfsleiding wordt gevoerd door de drie broers, met volgende taakverdeling: administratie/inkoop-verkoop/onderzoek, teelttechniek/containersteelt/mechanisatie, logistiek/transport/machinepark. Ze worden bijgestaan door 2 meester-gasten.

Het team bestaat uit een vaste ploeg van 10 vaste werknemers die allen een tuinbouwopleiding hebben genoten. Daarnaast zijn er 10 PWA's in dienst in het piekseizoen. Men wil vooral gemotiveerde mensen vinden en bouwt hiervoor relaties op met tuinbouwscholen. Op deze manier worden jaarlijks stagiairs aangetrokken die hun studie komen vervolledigen. Kwaliteitslabels voor stages zijn in dat opzicht belangrijk. Deze mogen mee in het team werken. Vaak blijven de stagiairs na de voltooiing van hun stage om na een bijkomende opleiding van 1 jaar uit te groeien tot volwaardige medewerkers.

3. Toekomstplannen

Herplant staat niet stil en denkt volop aan de toekomst:

- de uitbouw van kantoorruimte;
- de uitbouw van een inpotcentrum zodat in de winter kan doorgewerkt worden. De kweek in potten is voor de onderneming een belangrijke troef, maakt een continue levering mogelijk en geeft de onderneming de gelegenheid de productie (60 % buxus/40 % taxus) in eigen handen te houden met kwaliteitsgarantie;
- een nieuw wateropvangsysteem met zuivering voor containerbedden (gesloten systeem aangesloten waterbassin). De zuivering van dit water is van bijzonder belang voor de onderneming omdat dit recirculatie-water geen nadelige invloed mag hebben op de teelten;
- de uitbreiding van de containersteelt met 3 ha;
- de ontwikkeling van een nieuw onderzoekslabo met het oog op milieuvriendelijk telen en ziektebestrijding. Daartoe zullen – afhankelijk van de groei – onderzoekers worden aangetrokken;
- nieuwe plannen nopen tot een aanpassing van de organisatiestructuur. Het inpassen van de volgende familiegeneratie is geen sinecure;
- buxus onder een geregistreerd merk op de markt brengen om zich nog meer te profileren.

4. Steun van de Vlaamse overheid

De onderneming geniet steun enerzijds van het IWT voor haar deelname aan onderzoeksactiviteiten en anderzijds van het VLIF voor haar investeringsprojecten (bv. om een buxus met een bol van 50 cm te kweken is gemiddeld 12 jaar nodig, wat een zware investering impliceert).

5. Financiering

Herplant doet beroep op bankfinanciering maar wijst erop dat men lang heeft moeten wachten op de benodigde middelen (moeilijk aan geld te geraken).

6. Vergunningen

Door strenge winters is de nood aan serres toegenomen. Beerse wil echter geen uitbreiding van de glastuinbouw. Herplant is daarom uitgeweken naar andere productielocaties. Zo werd onder meer 11.000 m² tomatenserres in gebruik genomen.

Gelet op de investeringsplannen heeft men de vergunning aangevraagd om de grond uit te breiden op de grens Vorselaar/Beerse. Vorselaar adviseerde positief, Beerse negatief op basis van de inzichten van de betrokken stedelijk ambtenaar (aanleg tuincentrum met 20 parkeerplaatsen, niet geschikt voor vrachtovervoer). Thans bevindt het geschil zich voor de Raad van vergunningsbeslissingen.

Bedrijven zoals Herplant worden meer en meer onder druk gezet door het ruimtelijk structuurplan en de strikte wetgeving op het vlak van vergunningen. Door de uitbreiding van stedelijk gebied, recreatiezone en beschermd gebied krijgt de sector het moeilijk. Zo zag Beerse met de jaren de helft landbouwoppervlakte verdwijnen. Er is geen grond voor uitbreiding meer beschikbaar en boeren willen grond niet verkopen/verhuren omwille van de mestregeling.

3.7.3. Aandachtspunten voor de overheid

1. **Netwerking en samenwerking**, onder meer op het vlak van O&O, zijn belangrijk voor de groei van een KMO-onderneming.
2. **De administratieve rompslomp** is nog steeds te groot (in het kader van de waterzuivering van huishoudelijk water).
3. De overheid moet meer met de ondernemingen **strategisch meedenken** in functie van de lange termijn. Lokale ambtenaren moeten meer **oplossingsgericht en flexibel** zijn en ondernemingen de ondersteuning bieden waar ze recht op hebben, in het bijzonder op het vlak van ruimtelijke ordening en vergunningenbeleid.